

Varpas išeina kas mėnesis. Metinė prekė su parsiantimu:
 Rusijoje (kuvertuose) 5 rubl.,
 Prusose 3 Mk.,
 Amerikoje ir kitur 4 Mk.

VARPAS

Apgarsinimai V a r p e ,
 ištisa eilutė smulkaus rašto, kaštuoja
 60 fen. arba 30 kap.

literatūros, politikos ir mokslo mėnesinis laikraštis.

Lietuviška paroda ir jos nauda.

Lietuviška paroda tai, gali sakyti, pirmutinis darbas, kurį atliko lietuvių tauta, suvienijus savo spėkas, ir tai tą pirmutinį savo darbą pasidrašina parodyti prieš visą svieta. Sunku dabar žinoti, kaip didelė bus mums iš tos parodos nauda, bet negali sakyti, kad įrengimas lietuviškos parodos pasiliks be gerų vaisių. O vaisiai tos parodos jau pažym dabar ir ne pro šalį bus apie juos paminėjus.

Iš trumpų paminėjimų, kurie patilpo laikraščiuose, ir iš suteiktų mums žinių privatiškai pasirodo, kad paroda mus ne tik tapo įrengta, (ko kiti visai nesitikėjo), bet ir išrodo teip, kad iš jos svetimtaučiai gal daug patirti apie lietuvių gyvenimą, jų kultūrą ir dagi politišką jų padėjimą. Jeigu kiti iš tautiečių laiko už naudingą daiktą vieną pasirodymą lietuvių, kaipo gyvos ir atskiros tautos, ant visasvietinės parodos, tai juo turi buti pripažinta už naudingą daiktą jeigu mes, iš visų pusių suspausti, atstumti nuo didžiausio kultūros šaltinio — apšvietimo — galime nors švelniu budu apreikšti prieš svieta, arba bent prieš geresnius jo sunus, savo paniekinimą, savo skriaudas ir prispaudimą. Ar daug žmonių išgirs mūsų balsą, sunku žinoti, bet vis-gi mūsų balsas taps išgirstas ir apie tai negali abejoti. Nors ir oficiališkai mes neturime tiesos daryti kokią nors manifestaciją, bet jau viens apreiskimas teisingo mūsų padėjimo, tai yra manifestacija prieš visą svieta, nėra niekur negirdėta, kad kam nors butų užginta spauda vien dėlei litarų ir kad dėlei tų litarų žmonės turėtų buti skandinamais tamsybėje, prietaruose, varguose, kad jie dėl vienu tik litarų nustotų tiesos naudotis iš maldų knygu, elementorių, pamokinimų apie ukę ir kitų nekaltų raštų Prie paaiskinimo mūsų politiško padėjimo daugiausiai prisideda išstatymas *laikraščių mapos* ir *diagramma mūsų literatūros*. Laikraščių mapa aiškiai parodo, kad visi mus laikraščiai išeina užrubežėj: Prusose (Tilžėje) Amerikoje ir Šveicarijoje. To fakto negali neužtėmyt lankytojas mus parodos, nės mapa yra padaryta dideliu formate, Lietuvos žemė yra paženklinta tamsmėlynia spalva, o laikraščiai

parodyti pavidale gana storų geltonų spindulių, kurie veržiasi į tamsią Lietuvą ir kur eina ten sklaido jos tamsą, jos ukus Augimas mūsų literatūros yra parodytas grafišku budu, pavidale storos linijos kuri pasideda pabaigoj XVI amž. ir siekia 1899 m. Kelias tos linijos yra padalintas į 2 dalis, į 2 periodu: vienas periodas nuo pabaigos XVI amž. iki 1864 m., kada da knygos spaudinosi Maskolijoje (Vilniuj) ir kitas periodas nuo 1864 m. iki 1899 m., kada knygos spaudinosi užrubežėj. Tuodu periodu aiškiai yra paženklinti ant diagrammos. Beto augime literatūros paženklinti yra da kiti trumpesni periodai, butent periodai puolimo išleidimo mūsų raštų. Tie periodai yra paženklinti aiškia raudona spalva, kuri aiškiai skiriasi nuo kitos dalies linijos, — juodos. Ties toms vietoms kur linija nusmenga žemyn yra parašas: „causes politiques.“ Beto ties 1864, kur teip-gi matyt puolimas linijos, yra paraszta: „interdiction d'imprimer les livres lithuaniens en caractères latins.“ Augimas mūsų literatūros yra apskaitytas pagal skaitlių išleistų knygu ir ekzemplorių. Aprič minėtų demonstratyviškų apreiskimų padėjimo mus apšvietimo reikalų pats laikraščiai mažiau-daugiau nurodo vietą jų užgimimo, o tie laikraščiai yra patalpinti gana garbingoje matomoje vietoje ir kiekviens praeidamas lengvai gali juos užtėmyt. Kas nor arčiau pažinti lietuvių gyvenimą gali pasinaudoti iš bibliographijos Baltromaičio, kuri guli ant stalo stovincio priešais išstatytus laikraščius.

Iš to rodos galėtų but užganėdinti ir tie, ką daugiausiai jaučia politišką tautos prispaudimą ir ant kiekvieno žingsnio jieško progos atsikratyti nu politiško jungo arba bent trokšta parodyti tą jungą.

Žinoma, ne be svarbumo yra ir kiti mus reikalai ir kiti klausymai, kurie noroms nenoroms brukasi į galvą berengiant parodą. Lietuviška paroda išaiškino daug dalykų mūsų sociališko ir tautiško gyvenimo davė impulsą atlikti tulus darbus ant tautos naudos, davė progą prisistebėti arčiau mus gyvenimui, reikalams ir, galima drasiai sakyti, rengia pamatą mūsų tautiškomis institucijoms: Tautiškam Muzėjui ir Tautiškai Bibliotėkai. D.

Vincui Kudirkai.

Sudejavo brolių krutys,
 Sudrebėj širdis:
 Savo milžino netekom, —
 Kas temps mus' valtis?
 Tu, stipriai valdydams vairą,
 Rodei mums kelius;
 Bet daugums neišpažino,
 Kas per siekis bus:
 Jie n'įsmanė, juog augštdvasiams
 Svieto valdžia liks,
 Juog garbė ta *tav* išpuolė
 Ir pritiko tas vainiks:
 Šiadien, rupesčių aptemti,
 Klausiamo savęs:
 Kas tėvynę ir mus laukia,
 Likus be tavęs?
 Mus apleidai, broli brangus,
 Sunkiūs silvartuose;
 Dvasė tavo mums atsako:
 „Rasit galę juose:
 Aš mokėjau iškentėti,
 Ko žmogus negali,
 Tai paliksiu ir dėl jusų
 Mažą kančių dalį.“
 Mes numanom, augštdvasi,
 Tavo žodžių svarbą:
 „Kilkite, brolei, visa kuopa,
 Stverkitės už darbo!“
 Bet . . . sunykę mes ant dvasės,
 Nupukę ant kuno:
 Stoka noro, stoka vilties
 Bemaž visuos tuno.
 Tad užtarkie ir išmelskie
 Prieš Augščiausią valdžią:
 Tavo kilnius geismus, siekius
 Kiekviens tepaveldžia.
 Tepaveldžia, idant rastų
 Drąsą kovoje;
 Tepaveldžia, kad stiprumą
 Gautų kančioje;
 Idant dvasė atsigautų,
 Širdys mus atšiltų
 Ir kirmi's nusiminimo
 Protuos mus' išdiltų.
 Tikim drąsiai: tavo dvasė
 Neapleido mus;
 Josios balsą tur išgirsti
 Ir išgirs Dangus.
 Tu, atmįdams savo brolius,
 Su Dangum kariausi,
 Po Apveizdos augštai rankai
 Mus' vargus sukrausi.
 Rustum balsu tu sušuksi:
 „Kam Danguj teisybė,
 Kad teisybės nér ant žemės?“ . . .
 Išnyks neteisybė . . .

Girdim: Kristus nukentėjęs
 Klausom tavęs godžiai:
 „Patremptos ten Tavo tiesos!“ —
 Tavo skundo žodžiai.
 Regim: minint vargą musų —
 Krašto nukankįto,
 Jėzui, kurs pats kęst mokėjo,
 Ašaros iškrito.
 Jaučiam: greit suspind's saulelė
 Po musų padange,
 Greitai mes išvysim
 Laisvę, tav teip brangią.
 Tad pakils balsų daugybė,
 Suskambės varpai:
 „Vincai, Vincai! tavo dvasės
 Atlikti darbai!“ J. M.

Šis-tas iš antropo-sociologijos.

Pagal Viniarskį.

Yra patirta, juog ilgainiui, besitobulinant civilizacijai, antropologiskas sudėjimas kiekvienos tautos pusėtinai persikeičia. Vieni taria, kad tai yra transformizmo apsiereiškimas, kiti-gi kaltina tame dalyke vien tik prigimties parinkimą, sakydami, juog tas tipas kokios nors draugijos auga ir platinasi, kurs geriausiai moka prisitaikinti prie gyvenimo sąlygų. Pats tipų budas palieka tas-pat, bet persimainius vieno ar kito tipo proporcijai ir pati draugija gauna kitokį išveidą. Kombinacija tulų anatomiškų, histologiškų, patologiškų ir afektyviškų žymių, maž-daug patverianti iš vienos kartos į kitą, daro „rasą“. Tuli antropologai (Topinar'as) randa tarp žmonių rasų tiek pat ir net daugiau skirtumų, kiek randa tarp žvėrių atskirų rūšių. Kalbos ir kultūros vienodumas dar nenurodo rasos vienodumo, nés zoologiška rasų diferenciacija įvyko anksčiaus, negu kalbų diferenciacija. Skiriant žmones į rasas reikėtų prisilaikyti anatomiškų, histologiškų ir afektyviškų žymių, bet lig šiolei mokslas dar permažai yra tobulas, kad galėtų savo išvedimus kaip reikiant paremti. Antropologai daugiausiai ištirinėja galvos kaulus, kurie ilgiaus užlaiko tulus skirtumus. Raumenis, oda, plaukai, augmuo teip-gi yra svarbus, bet jie daugiau yvairiuojasi ir neteip tinka išvedimų pamatui, kaip kaulai.

Galvos platumą dalina į ilgumą ir pasidariusį trupskaitlį padaugina 100 kartų; tokiu budu randamas kraniologiskas koeficientas, pagal kurį skiria žmones į ilgalgalvius (koeficientas 70 — 80) ir trumpagalvius (koeficientas 80 ir daugiau). Tokiu budu pagal minėtąjį koeficientą visas Europos tautas skiria į keletą rasų, kurių didžiosios yra šios:

a) *Homo Europaeus*, ilgalgalvis geltonplaukis, užima beveik visą Europos siaurės pusę,

b) *Homo Alpinus*, trumpagalvis juodbrūvis, gyvena Alpuose.

c) *Viduržeminis tipas*, ilgagalvis juodbrūvis, užima pakrančius Viduržeminės jūros.

Kuri iš paminėtų tipų reikia už aukštesnį, tobulesnį laikyti? Lig šiolei antropologai vis dar tebesigincyja, — ir tiesa, tai klausimas gal ir neišriešamas. Vienog tuli antropologai, pripažinę viršū ilgagalvio geltonplaukio tipo, jieško sąlygų, prie kurių tas tipas bujoja ar nyksta. Sako, buk rasos grynos esančios aukštesnės už maišytasias. Pagal tokią teoriją iš maišytos poros ilgagalvių geltonplaukių ir trumpagalvių juodbrūvių negali paeiti tvirti individumai; metiso (t. y. maišytos poros vaiko) tipas grįžta prie vieno iš gimdytojų tipo, ir ne tik vaikai vienu tėvų, bet ir vienas tas-pats vaikas gali turėti yvairią odos barvą. Tarp maišytų tankiai esti persileidimas arba yvairios patologiškos ydos kaulų, raumenų, o tankiausiai smagenų.

Toki teorija tiktai išdalies tėra teisinga; pagal ją negalimas daiktas, kad iš maišytų porų pasidarytų ilgainiui tvirtas tipas, o vienok tipas papua skaitosi tvirtu. Ir viduržeminį tipą teip-gi daugumas laiko pakilusiu iš susimaišymo kitų tipų. Arčiausias pasekėjas minėtos teorijos Lapužas taria, kad grynosios rasos netik fiziškai, bet ir intelektualiskai stovi aukščiau už maišytasias. Su tokia nuomone jau dėl to negalima sutikti, kad daugumas mums žinomų gėnijų yra metisai, kaip antai Šekspiras, Heine, Puškinas ir kiti.

Todėl sakyti, juog kiekvienas metisažas yra blogas ir blėdingas, negalima, nės be jo gal nebūtume turėję daugelis gėnijų su jų naudingais išradimais. Atmesti metisažą tai vis tiek, kaip atmesti tautas ir geisti sulaikyti žmoniją ant laipsnio visai primityviškų grupų, kurios galėjo užlaikyti grynumą savo elementų. Kalbant apie kultūrą, reikia teip-gi pripažinti ir tautas ir metisažą.

Tokiu budu mes tikrai negalime pasakyti, ar metisažas kenkia, ar gerą daro, gali buti ir tai, ir tai. Tikriaus galima spręsti apie įtekme sociališko parinkimo, kaip tai ekonomiško, politiško, tikėjimiško ir t. t.; jis visuomet stumia žmoniją atgal ir visai neprigulėdamas nuo metisažo, ar jis butų blogas, ar geras. Todėl apsvarstant sociališką parinkimą reikia visai palikti nuošalyje klausymą apie metisažą ilga- ir trumpagalvių. Svarbiausieji sociališki parinkimai yra šie:

a) *Ekonomiškas ir profesionališkas* parinkimas. Ammonas, Lapužas ir kiti antropologai tvirtina, juog miestiški ir apskritai turtingieji žmonės turi visą eilę anatomiškų žymių, dėl kurių juos buk reikia priskirti prie aukštesnės luomos, aukštesnės intelligen-

cijos, nės jie randa, kad miestiečių kraniologiniskos koeficientas mažesnis už sodiečių. Vienok prancūzų buržuazija iš antropologiskos pusės visai nesiskiria nuo liaudies, t. y. visi turi vienodą kraniologiniską koeficientą; todėl čionai nėra antropologiskų pamatų dėl luomų diferenciacijos. Kiekvienam aišku, kad luomų pamatas yra ekonomiškas, savasties monopolija. Nors dvasiškos pajegos yra gan tvirtu įrankiu pasiekti aukštesnį padėjimą draugijoje, bet turtai su jų pasekmėmis, kaip antai pažintimis, įtekme, yra daug tikresniu įrankiu.

Energija su dvasiškomis pajiegomis (arba rasa) ir turtai yra tai du svarbiu veikėjū aukštesniųjų luomų sutvėrime. Senovėje ir viduramžiuose daugiau galėjo rasa, bet dabar turtai. Luoma yra vaisiumi ne vien prigimties parinkimo, bet ir sociališko, ekonomiško parinkimo, paremto ne ant nuopelnų, bet ant laimės.

Tarp gyvuolių tiktai tobulesnis individumas tegali daugintis, silpnieji-gi, neprisitaikę arba prastai prisitaikę prie gyvenimo sąlygų, turi išnykti. Bet žmonių draugijoje mes matome visai kit-ka; čia neturtėliai, kurie pagal Lapužą priguli prie žemesnės rasos, atsižymi savo vaisingumu, daug didesniu už turtingųjų, aukštesniųjų luomų. Anglijoje yra patirta, juog kuo mažiau koks amatas reikalauja proto pajiegų, tuo aukščiau esti vestuvės ir tuo, žinoma, ilgesnis gimdymo laikas. 25 metų vedusių yra tarp angliakasių 70%, sodiečių 67%, pirklių 46%, fermerų 28%, laisvų profesijų. Laisvose profesijose nevedusių nuosimtis yra už vis didesnis, nės jų gyvenimo sąlygos reikalauja daugiaus, negu jie uždirda. Dėl tos pačios priezasties ir vaikų skaitlių turi jie sumažinti iki vieno — dviejų. Tarp prastų žmonių gimsta kur-kas daugiaus, negu tarp apšviestų.

Tokiu budu žemesnėji luoma dauginasi daug greičiaus už aukštesniąją, arba kitaip sakant sociališkas parinkimas užveikia prigimties parinkimą. Aristokratija su inteligencija ilgainiui išnyktų, jei jų nesuremtų kartas nuo karto žemesnėji luoma, nės, kaip visi pripažįsta, negalimas daiktas yra sutverti aukštesnę luomą ar rasą, kuri daugintus vien iš savęs, be pagalbos prastųjų žmonių. Norint turėti vandens, reikia pasisemti iš šaltinio; teip-pat ir žmonijoje priseina semti aukštesniusius elementus iš liaudies. Todėl svarbu išgirsti, kokią įtekme daro sociališkas parinkimas ant žemesniųjų luomų.

Statistika parodo gan liudnus faktus: augmuo ir svarumas eina mažyn, gyvenimas — trumpyn, moterų nevaisingumas auga, yvairios fiziškos ydos randasi vis tankiaus. Dėl tėvų vargingo padėjimo vaikai išmiršta;

septyniolikos metų vaikai turi išveidą 9 metų; visi jų organai pasilikę savo išsitobulinime, kraujo turi mažai; vis tai yra pasekmės troškaus oro angštose dirbtuvėse ir nualsaus darbo. Labdaringumo suremiami jie gali ilgai patverti ir daugintis, ir kuo daugiau turės vaikų, tuo geriau, nės daugiaus galės be elgėtautami išmelsti.

Bet ir augštesnėji luoma nedaug telaimingesnė; čia nelavinant ir netobulinant prigimtų pajiegų, ima nykti, atrofiruotis ir kuniškos ir dvasiškos spėkos, ir ant galo pagalios daugumas aristokratijos ir buržuazijos darosi panašiais į tuos mažus gyvuolėlius žemesniojo tipo, kurie tiktai maitinimos ir dauginimos organus tevaldo. Tokiu budu sociališkas parinkimas skiria žmoniją į dvi luomi.

Dabar pasižiūrėkime, ką daro profesionališkas parinkimas, kurs pirmiausiai skiria žmones į miestiečius ir sodiečius. Tie antropologai, kurie taria, buk ilgagalvių tipas augštesnis esąs už trumpagalvių, randa, kad miestiečiai tankiausiai esti ilgagalviai, sodiečiai-gi trumpagalviai; teip-gi randa jie, kad tarp tų, kurie iš sodžių bėga į miestus, daugumas ilgagalviai.

Bene teisingiaus būtų pasakius, juog į miestus keliauja tankiausiai tie, kurie daugiaus turi energijos ir dvasišku pajiegų. Kokią-gi įtekmę padaro ant jų miestas, palikus nuošalyje jų galvos formą?

Į miestus traukia žmonės jauni arba suaugę; senų ir mažų visai nedaug, ir kaip statistika parodo, skaitlius miesto gyventojų tiktai iš tų iševių ir auga. Teip sakyti sodiečių germens išsikrausto į miestus, o tenai dėl naujų gyvenimo sąlygų negali daugintis; naujas-gi kartas daro likusieji sodžiuose. Tokiu budu miestų parinkimas daro geriausius draugijos elementus nevaisingais ir todėl dauginasi blogieji ir rasa kaskartą puola žemyn. Taria, kad Paryžius, sodžių nesuremiamas, ketvirtoje kartoje turėtų tiktai penktą dalį savo gyventojų, dabar-gi matome jį spieriai augant. Aišku, juog jis turi sutraukti daugybę geriausiu sodžiaus elementų. Ištikrųju 63% Paryžiaus gyventojų paeina iš provincijos ir tiktai 37% tikrų paryžiečių. Tą-pat galima pastebėti ir kituose Europos miestuose. Kad galėtume numanyti, kokią įtekmę ant žmonijos turi miestai, reikia priminti, juog Anglijoje miestuose gyvena pusė visų gyventojų. Francijoje 1846 metuose miestiečių tebuvo tiktai 21% visų gyventojų, o 1891 metuose jau 37,4%.

Miesto gyvenimo sąlygos tiesiog užmuša žmogaus sveikatą: vargai, alkoholizmas, prunks darbas visai nualsina kuną. Todėl

ir miršta miestuose daugiaus negu sodžiuose ir gimę vaikai yra silpnus, vos gyvi. Francijoje 1888 metuose netiko karumenės tarnystei iš visų rėkrutų 37% didesniuose miestuose ir tiktai 6% sodžiuose.

Vargas stumia prie degtinės, o degtinė gimdo epilepsiją, idiotizmą, yvairias dvasios ir kuno ydas. Ir kiekviename kapitalistiskame krašte yra po kelis milijonus tokių vargšų — proletarijų.

Tokiu budu profesionališkas parinkimas, skirdamas žmones į miestiečius ir sodiečius, be abejonės veda žmoniją prie puolimo.

Dabar jau galima pasakyti, kad ekonomiskasis parinkimas yra kosvarbiausias; jis sistematiškai naikina geriausius antropologiskus elementus, sutraukdamas juos į miestus, kur jie greitai nuilsta ir žuva. Miestai, jei galima teip sulgyinti, nugriebia nuo kiekvienos draugijos paviršius, suima jų germenis. Tokį apsireikimą dar paspiria skyrimas į luomas ir kapitalistiskos draugijos surėdymas, paremtas ant savasties monopolijos. Jug turtus tankiausiai įgyja be jokių nuopelnų: kas nuo savo pranokėjų paveldėjo, kas kokią liotėriją laimėjo, kas turtingą pačią vedė ir tt. Tuo tarpu tikroji inteligencija kiekvienos tautos tankiausiai yra apgailėtina medeiskame padėjime, kas teip-gi prisideda kaip svarbi priežastis jos nevaisingumo. Tai-gi ekonomiskasis parinkimas butinai žudo užvis gabesnius elementus.

b) *Politiškas parinkimas* angštai yra sujungtas su ekonomisku, nės valdzia paprastai turtingosios luomos rankose, kuri visuomet stengėsi su šaknimis išrauti tarp beturčių visus atkaklius ir énergiškus elementus, palikdama gyventi paklusnius ir lėtus. Siteip tapo išnaikinta baudžiuvos laikuose dangybė žmonių, atsižymėjusių savo dvasiskomis ir kuniskomis pajiegomis, santaikos laike išlengvo, bet per vergų ir baudžiauninkų sumišimus visais buriais. Vienok šits parinkimas pasirodė pragaištingu ir turtingoms luomos, besivaržant yvairoms partijoms dėl valdzios. Geriausius tų luomų ypatos žudavo ant esafoto, kartuvių, kalniuose, ištrėmimo. Kiekvienas istorijos lapas gali tai parodyti. Jug vien Maskolijoje kasmet žuva tukstančiai teip vadinamų politiškų prasikaltėlių, kurie, kaip visų pripažinta, yra geriausiais kiekvienos draugijos elementais.

c) *Kariškas parinkimas* padarė šiek-tiek gero senovės laikuose: karės vargai ir paojai išnaikindavo silpnuosius, stiprieji-gi ir vikrieji išlikdavo gyvi. Bet kada vieton visuomeniškos karumenės pradėjo rastiis reguliariskos armijos, silpnieji atsiliuosavę pasilikdavo namie ir dauginos, stiprieji-gi žuvo

karėse. Išsitobulinus karės technikai kiekvienos ypotos vikrumas pasidarė dalyku nesvarbiu, norint gyvu išlikti, ir tie patys šiviai pakerta kojas visam buriui, nepasirinkdami tarp jų silpnųjų. Kiek aukų krito karėse, sunku ir suskaityti; per vieną paskutinį šimtmetį priskaito lig 15—20 milijonų žmonių, žuvusių karėse. Nevien šaudyklės ir armotai žudo žmoniją: maža dalelė kareivių išlieka nesirgę nuo peršalimų, šiltinių, sifilio ir kitų yvairių limpamų ir nelimpamų ligų; ir šitie žmonės dauginasi tiktai per visas tas peklas perėję ir visas savo pajiegas prastoje. O kiek turtų ant karumenės pareina? Pagal Novikovą Europa užlaiko pusketvirtą milijono kareivių, kurie kaštuoja kasmet beveik du tukstančiu milijonų rublių. Užlaikymas karumenės su visais jos reikalais kaštuoja Europai kasmet apie dvyliką tukstančių milijonų rublių.

d) *Tikėjimiškas parinkimas* teip-gi paliko savo vaisius. Tikėjimiški persekiojimai pradėdant nuo Romos ciesorių iki šių dienų nužudė šimtus milijonų. Galima priminti nors persekiojimą pirmutinių krikščionių, kryžiaus karės, išginimą žydų ir maurų iš Ispanijos, tikėjimiškas karės Francijoje, Vokietijoje, Hollandijoje, prašalinimą Nanto edikto, kryžievių karės su lietuviais ir latviais ir tt. Šitie persekiojimai išnaikindavo visur tiktai užvis energiškesnius ir laisvamanius elementus, palikdama gyventi tiktai tuos, kurie prigulėjo prie paklusnios minios. Paimkime nors Ispaniją. Galtonas rašo: Ispanų tauta sistematiškai prastodavo gerųjų savo elementų — laisvamanų apie tukstantį kasmet skaitant nuo 1471 iki 1781 metų. Per visą tą laiką kasmet lik 100 žmonių nužudydavo ir 900 sukišdavo į kalinius. Per tuos tris šimtus metų buvo sudeginta 32 tukstančiai, išvartyta 12 tukstančių, į kalinius sukišta 291 400 žmonių.

Prašalinimo Nanto edikto pasekmės visiems yra žinomos. Silpnos ir baikščios ypotos grįždavo prie katalikystės, energiškesnės-gi bėgo į Prusus ir į kitas viešpatystes, pakeldamos tenai kultūros laipsnį. Tokia emigracija atėmė Francijai daugiaus negu septynis milijonus parinktinių žmonių, tų pačių, iš kurių vėliaus paėjo tokios žmogystės, kaip Cuvier, Rousseau, Sossior ir tt. Už svarbiausią priežastį Ispanijos ir Francijos nusilpnėjimo visi istorikai laiko tikėjimiškus persekiojimus. Kunigų celibato, klostorių pasekmių ir neminėsiu.

e) *Doriškas parinkimas* lik šiolei dar labai mažai yra ištirtas. Lapužas sako, kad jis turįs prastas pasekmes. Paminėsiu nors padorumo įtekme. Laukinėse pusnuogiose

draugijose, teip-gi ir senovės draugijose, kurios vietoje drabužių plonais apsiaustais dangstėsi, buvo lengva sveikumą pažinti. Tvirtos, vikrios ir dailios ypotos daugiaus turėjo šansų, o gal ir monopoliją dauginimos. Dabar-gi padorumas reikalauja drabužių visomis saktėmis susagstyti, todėl spēka ir dailumas pasidarė nebe svarbiais dėl dauginimos, ypač kada kaip reikiant pritaikinti drabužiai papslepia ir ydas. Yvairiais pasigražinimais netiktai silpni, bet ir raiši jau gali daugintis, ypač jei jie yra turtingi. Paviršutinis padorumas ir stropiai susagstyti drabužiai padarė neberekalingu rupestį apie kuno švarumą, o tai veda prie yvairių ligų, anėmijos, džiovos, ir tt. O kiek pikto padaro viens korsetas, kurį visi higienistai prakeikė, bet kur vis-gi netik kad nenyksta, bet ir į žemesniasias luomas pradeda skverbtis.

P. A.

Iš savo pastogės.

V.

Norėdami suremti ar išpaveiksluoti sau ateitį, privalome ištyrinėti ir pažinti viską, kas šiandien yra. Dabartis liekasi vieninteliu pamatu ateities, šaknys busenčių permainų, kurių mes tikimėsi vos tik gal tolymoje ateityje, randasi jau ir šiandieninė tvarkoj, reikia tik tą dabartinę tvarką išdėstyti ar išskirstinėti ant dalių ir suprasti, kokia svarba randasi kiekvienoj iš jų. Vis tai rods gana žinoma aksijoma, vienok besvajodami apie ateitį mes dažnai pamirštame apie šią teisybę. Atkreipti atidą ant svarbumo pažinimo savo dabaties, t. y. visos eilės visokių reikalų ir reikalavimų, kurie randasi dar visuomenėj ir buvo pamatinu siekiu šių kelių, rašytų su pertraukomis, strapsnelių „Iš savo pastogės.“ Tiesa, mes čion užsiganėjome vientik teorijiniu apsvarstumu, apsvarstymas čion kludytų klausymų da laukia savo darbininkų, mes-gi užsiganėdįsime vientik pastatę tuos klausymus, svarba kurių mums rodosi neperkalbama.

Mūsų dabartis plačiai sąprotauojant ir bloga ir keista. Mes velkame netik siurkštų politiską jungą, kuris kenkia liuosam tobulinimuisi mūsų tautos ir visų jos spēkų, bet drauge kenčiame ir įvairiausius vargus savo visuomeniskame buvyje. Gyvenimas kaimiečių dėlei agrariško kriziso ir kitų aplinkybių, visai negali pasigirti laime: daugumas vargiai teužsiliekia prie savo žemės, kuri slysta į rankas svetimtaučių; kaip kur ukininkai išsižada tos savo penėtojos ir, pardavę ją, skubinasi svetur surasti sau geresnį buvį; ieseivystė lietuvių — tai liekasi kasdieniniu liudininku tokios kaimiečių silpnybės. Mūsų vietinė pramonė, prie kurios paskutiniame laike vikriai pradėjo

grnstis žydai ir-gi mažai da kuom mus drutina. Pagaliaus, stovis vietinės prėkybos, kuri ir-gi randasi rankose įvairių svetimtaičių, teipo-gi nėra didžiai palinksminančiu, ir lietuviška prėkyba vos-tik išlėto žengia pirmyn, nės čion truksta lietuviui ir platesnės šviesos ir susipratimo. Vis tai liudni apsireiškimai mūsų dabarties. Kur nepaveizdėsi, visur regi silpnumą ir neprisirėngimą lietuvių, visur jis tur trauktis šalin prieš stipresnius. Bet žmonės nori gyventi, ir jie jug tur savo tiesas ant to. Jeigu jie šiandien skyrium vienas nuo kito pasirodo da silpnais, tai ryt susitarę jie jau laimės lenktyne už buvį su visais dabar stipresniais už juos. Vienybėje lietuvininkų randasi ne vientik ideologiški šauksmai prie savo „nuvargintos tautos, bet ten apsireiškia tiesog išrokavimas tikresnės laimės, sutvėrus tokią vienybę. Šią vienijančią spēką nereikia visai užmiršti ir išbujojime tautiško susipratimo matyti vientik ideologišką pusę. Gana čion priminti jau vientik apie „nacionalizmą“ tulų viešpatysčių, kame tas „tautiškas“ susipratimas yra jau nesykį apreiškęs savo pliką išrokavimą. Tame ir visa svarba tautiško judėjimo, jug jis lieka išaugintas ne svajonės kokių ten tikriausių tėvynainių, bet tiesog reikalavimų paties gyvenimo. Joksai persekiojimas, joki vyriausybės stapdymai nebeužkirs kelio galutinam išbujojimui visų reikalavimų, kurie žada ateityje geresnę laimę šanariams visuomenės. Juo tolyn eina tas „tautiškas“ susipratimas, juo aiškesnė lieka forma tų visų reikalavimų, kurie apeina visuomenę. Tokį ugį šių reikalavimų galima tēmyti ir mūsų visuomenėj. Ne gana jau šiandien daleidimo mums spaudos, tos spaudos, kurią suteiks su laiku mums vyriausybė su tam tikra jos cenzura, ne, mums reikia linosos spaudos, kame luosai galėtume apšnekėti savo reikalus, reikia įgyti tiesas patiems valdytis ir daryti tvarką pas savę; nereikia mums visokių atėjunų ir jų globos, nės mes patys norime savę valdyti. Tai jau didis žingsnis pirmyn.

Įkunyjimui visų šių permairių gyvenime mes turime vieną tik įrankį — tai šviesą, susipratimą mus pačių. Ši apšvieta, ši vienintelė dievaitė privalo apginti mus ir nuo ginkluotų priešų, ir nuo melagingų mūsų mokiniojų ir nuo visokių išdavėjų tarpe mus pačių. Kame-gi šiandien regimi yra spinduliai tos šviesos, kokius kelius veikimo rodo ji mūsų išganymui?

Pirmiausia, ji žinoma nori aptildyti ir numazīnti opas ir smugius, kuriuos sutinka lietuvius savo kovoje už buvį. Lietuviai privalo tvertis už visko, kas pastiprina ir sudrutina jų buvį. Čion vieta visai eilei kulturiško

darbo, sujunkto su pagerinimu buvio pramoninko, ukininko, prekėjo ar darbininko. Kokia forma šio viso darbo, tai jau prider nuo pačių reikalavimų visų tų atskirų luomų, kurios mąsto apie savo pastiprinimą. Pamatu šio viso darbo liekasi ir-gi kuoplačiausia apšvieta ir susipratimas svarbumo reikalavimų kiekvienos iš tų luomų. Ženklū dabartinės gadynės yra tai susivienijimas, darbas iš vieno, talkoje, nės toksai darbas atneša tikresnį laimėjimą. Todėl ir pas mus pramonės ar ukės draugystės, krautivių draugystės, išdai ir draugystės darbininkų — tai priderėtų buti pirma forma suprastų reikalavimų. Maskolijos vyriausybė beveik visai nepaveilyja šioکو vienijimosi tų atskirų luomų, išėmus gal vientik didžponius ir labjau pasiturinčius, kuriems duoda tokią tiesą. Tuomi, žinoma, ji pakelia prieš savę visas kitas luomas, kurios netur šių tiesų ir priverstos yra tverti tokias draugystes paslapčia.

Tuls gali paklausti, ar-gi atneš kokį nors išgelbėjimą šis sustiprinimas atskirų luomų, ar-gi įvyks tuomet pilna teisybė visoamenėj? Anaip tol ne. Šiandien visuomenėj mes regime išsidalinimą į įvairias luomas, kurios ne tik tarp savęs nesueina, bet tiesog prieštarauja viena kitai. Todėl sustiprinimas kiekvienos iš jų iššauks tik didesnį prieštaravimą, didesnę bedugnę, duokim, tarp darbininkų ir pasiturinčių luomų. Susitaikymas šių dviejų luomų turės įgānti naujas formas susinėsimuose tarp savęs ir gal visai permairyti pamatus savo tvarkos paremiant juos ant kolektivizmo. Bet tai dalykai vis da tolymos ateities. Šiandien ir tos pačios pasiturinčios luomos teip įvairauja, teip dažnai nukrypsta iš savo padėjimo pasiturinčių į visai beturčius, juog suprastai joms savo padėjimą visuomenėj, kaip abelnai proletarijato, joms didžiai sunku. Negalima visai prieštarauti, juog ten, kame toksai susipratimas gauna atbalsį, ten netik svarbu, bet reikalinga skriesti tokį sąprotavimą koksai ten labjau sia tinka. Bet šis skriejimas negali apimti visų pločių reikalų šanarių, kurie randasi visuomenėj. Jis gali apimti sąprotavimą atskiro žmogaus, gal sujūdinti savo turiniu visus jo jausmus, bet sekti jį prie kiekvieno šanario visuomenės netik butų bergždžiu darbu, bet tiesog bledingu dėlei pačio skriejimo. Ir čion, kaip ir daug kur kitur pasirodo ta teisybė, juog žmonės supranta ir gina tą teisybę, kuri jiems patiems labjau tinka, labjau paranki . . .

J. B.

Jau vakaruose užgeso saulėlaida.

Kas aprašys tavę, šiltas, giedras vasaros vakare! Kas išreikš, kaip saulė, lig didis ugnies skritulys išlengvo slepiasi už miško,

o aplink ją ant tamsiai mėlyno dangaus šen ir ten išbarstyti maži baltai rausvi debesėliai teip lengvi, teip permatomi, tarsi pukai iškritę iš lekiančio per dangų aniolo sparnų... kaip lengvas vejelis pasikėlė iš vakarų pusės, suraukė dailią upės mėlynę ir vėl išnyko... artimoj bažnytelėj' suskambėjo varpai „Aniolui Dievo“... jų grynas balsas plaukia pavartauniai per orą, perimtą kvapu pušių ir baltų dobilų, ir kartu su juomi lyg balzamas liejasi į širdį...

Iš laukų grįžta žmonės namon barskindami dalgiais, dainas dainuodami; o iš antros šalies girdėti balsai visokių gyvuolių, pareinančių namon ant nakvynės...

Ziuri, klausai... ir gerai tau, ir malonu, ir laiminga, ir ilgu kas-žin-ko...

Kas aprašys tavę vasaros vakare?! Ne! reikia tavę justį, reikia matyti ir girdėti, idant visas tavo grožybes suprasti!!...

* * *

Kelin nuo laukų pareina buris kiaulių, o paskui jų bėga piemenėlis. Bėga, gena savo pulkelį ir šnekasi su juomi:

— Balčke, prisiėdei gerai po pudymą, vos paeiti gali! Juodpetuk', o tu kur lendi į griovių?! Mat, esti nor dar! Reikėjo esti per dieną, ne bėgti vis toliau ir toliau... Gerai tau! Dabar jau ne laikas, eik gulti sau išalkęs, kad toks esi! Ir aš jau išalkau... gerai, kad greit vakarienės gausiu... O kaip man buvo linksmu skaityti tą knygą! Nė pajusti ne pajutau, kaip vakaras atėjo... O Juziukui ir Moryteiti teipo-gi tinka: kaip prišti sėdėjo prie manęs ir klausė skaitymo... Graži knygutė! Kaip tą pabaigsiu, kitą paprašysiu panelės... Rytoj nedėlia; kad kas manę į bažnyčią išleistų, tai džiaugčiaus! Pasiklausyčiau vėl, kaip ant vargonų graija... Ak tu Dievulian! Kad užgrajis, rodos danguje esi, teip gražiai! Klausyčiau ir klausyčiau begalo! Bet kaip eisi?! Kas paganyš tavo kiaules?!...

Motina pargrįžusi iš laukų stovėjo jau prie stalo laukdama savo Tadeušiuo; padėjo jam suvartyti kiaules, uždaryti stalą, klausinėdama, ar gerai ganė, ką dirbo bedabodamas; ant galo pridurė:

— Jei nori, eik rytoj į bažnyčią, aš tau kiaules paganyšiu! Seniai bebuvai, eik pasimelsk, vaikeli mano!

Pašoko į aukštą Tadeušukas iš džiaugsmo, pabučiavo motynai į ranką ir kartu su ja nuėjo į triobą, kur jau ant stalo garavo bliudas, pilnas skanios, baltos bulbynėlės...

* * *

Parėjo ir Zykas su dalgiu ant pečių... Pavargęs eina jis pamažu link savo trio-

belės... O vaikai jau senei laukė jo ir veizėjo, kada jis pasirodys ant takelio. Pamatė, — ir lyg pupos išbiro prie tėvo: kabinas jam prie kelių, bučiuoja rankas, grobsto už sermėgos ir dalgio... Jis vieną paėmė ant ranku, kitus vedasi už rankelės, juokiasi ir vos paspėja kiekvienam atsakyti.

— Tetušel', ar žinai, kas bus vakarienei? Teip skani bus, ok! Bus bulbių kleckai su rukštu pienu!

— Aš šendien padėjau mamai daržą ravėti! Kad ravėjau, tai ravėjau — „kaip sena“, sakė mama!

— Mama šendien išmušė Mortytę ir Kasele... Mama joms liepė daboti Praniuką, o jos sau bovijasi lėlėmis, ir nemate, kad jis įlindo į purvyną ir subiaurojo visą savo jupele...

— Tetušel', o jug šendien subata! Ilgiaus pasėdėsime ir papasakosi mums pasakas! O rytoj prie darbo nebe eisi, atsilsėsi sau... eisi į bažnyčią ir mus paimsi... tetušeli, ar paimsi?!

Zykas vos paspėja kiekvienam atsakyti ant jo klausimų ir apipasakojimų... O trioboj Zykienė jau laukia jų su garuojančiais kleckais ir baltu pienu... Apsėdo stalą tėvai su vaikais, šnekasi juokuojasi, džiaugiasi ir linksminasi. Džiaugiasi vaikai, juog tėvas apipasakos jiems pasakų ir nuves į bažnyčią; džiaugiasi Zykienė, juog matys vyrą per visą dieną; džiaugiasi Zykas, juog atsilsės nuo sunkio šešių dienų darbo. Visiems gerai, visiems linksma ant širdies...

Palaimintas tu vakare, duodantis atilsi pavargusiems, grąžinantis pačiai vyrą ir tėvą vaikeliams!...

* * *

Seniai jau vakaruose užgeso saulėlaidai... Milijonai žvaigždžių užsidegė neapribuotj' dangaus mėlynėj'... Mėnulis pakilo iš už miško plataus ir pila ant žemės savo balzganus spinduolius, lyg sidabro čidru uždengdamas ją prieš miegą... O ji jau miega... vien tik driežlių balsai nuo pievų girdėti... vien tik vanduo užia ramiai prie malno... Ir nemiega dar jaunuomenė, nors praleidusi dieną sunkiai darbuodamos: mergelės ir vaikinai iš dvaro susirinko į burį ant Ventos krašto ir taisosi dainuoti. Atėjo ir kalvis, pirmas muzikantas ir dainininkas su klarineta; paėmė keli tonus, pralėkė gamumą ir užtraukė ilgą liudną melodiją... Tuoju su ja susitarė balsai ploni ir stori, — ir — balsi, galinga daina pertraukė nakties tylą...

Kur žiba žiburėliai,
Kur tviska liktorėliai,
Ten lauk manes matušėlė
Iš kelelio pareinant...

Pabaigė... o iš antros pusės nuo miestelio, suskambėjo kita. Ten dainavo buris mergelių ir vaikinių iš miestelio; dainavo dainą jauno vaikino, važiuojančio į karumenę:

„Kam, matušėle, manę auginai —
Dėlko manę jauną nenuskandinai?“ ...

Dvariškiai klausėsi, — o jiems pabaigus, vėl užtraukė dar gražiau, dar balsiau...

Ir teip vis skambėjo dainos tai nuo vieno, tai nuo antro Ventos kranto... kaskart gražesnės, kaskart liudnesnės, kaskart ilgiau traukiamos...

Balsios ir galingos plaukė jos nakties tyloje per laukus ir pievas, toli lig miškų juodų, atmušančių jas plačiai, tukstančiais atgarsių...

O seni pajuodavusieji gluosniai pasilenkę ant Ventos krantų ir aukštos pušys miškuose atmina pažįstamas melodijas ir klausos ir išlengvo judina savo senas galvas, lig džiaugdamos, lig jaunystę atmindamos, lig stebėdamos...

O Lietuva, tėvyne brangioji, Lietuva gimtinė! Ir kas do vakaras tavo! Ir kas do dainas vaikai tavo dainuoja! *Satrijos Ragana.*

Kas priešius.

(Tęsimas.)

— Kas mums nepadės, išsižadės tėvynės ir tėvynė jo už vaiką nelaikys!...

Tylėjo visi, tik laikrodys tikčiojo, tik iš antro kambario girdėti buvo pritildytas juokas... o rasit teip tik pasirodė.

— Tu — tarė Baltrušiai — į eilę stoti senas, tai į mišką su maistu važiuosi; o tu, Praniuok, pats tikrasis... duosiu batus ir kitus drabužius, išrodysi, kaip ponaitis.

Tai, matyti, ponas už augščiausią daiktą skaitė.

Žmonės, ne papratę su ponu šnekėtis, ir dabar jo kalbos išklause, žemai jam pasilenkė ir taisėsi eiti, bet pono balsas juos suturėjo:

— Ar eisite? jug klausiu!

— Kas tai žino... pati, vaikai maži...

— Tėvynė nė vaikų, nė pačios nepripažįsta!

— Eisime — atsakė, norėdami kalbą pabaigti.

— Kas tai yra tėvynė — galvojo Baltrušis ir neišgalvojo, paklausė Praniuoko.

— Velnias juos žino! — atsakė pečius traukdamas vaikiną.

Baltrušis tiek suprato, kad tai tur būti baisus daiktas, nės ir tą vieną daiktą, leistą prastam žmogui mylėti nor atimti, tai yra giminę.

Tamsiame prote vergų nepabudo dar augštesni geismai, jie išpažino tik vienintelę meilę dėl pačios, savo vaikų ir tolymesnės giminės;

Vergų mintis nebėgdavo niekad į užrubežį mažos triobelės, kurioje ilsėjosi seniolis jų tėvas, kurioje ant galo jie atrasdavo valandą atilsio, iš lažo parėję.

— Ne abejoju, — tarė ponas — davėme jums laisvę, turite pasirodyti jos verti; dabar galite eiti.

— Kame buvęs davėjas — pamastė Praniuokas ir nusišypsojo jau budamas už durų.

Ar tikėjo ponas į žodžius savo? ... Juokingas buvo ponas! norėjo vienoje valandoje pabudinti vergų szirdise jausmą, kurį per tiek ilgų metų stengėsi pats išnaikinti.

Ant nelaimės pergiliai žmonių szirdise įsidėdė žodis „mes“ ir „anie“, ir kaip šimtmečiai juos išrėžė, teip šimtmečiai tik išdildyti galėtų...

Žmonėms išėjus, ponas kreipėsi į antrą kambarį, ten visa jo šeimyna susirinkusi vakarojo.

— Baisiai tamsus gyvuliai... vienok tik gyvulių tai spēka... labai tik nori parako uostyti... galybė išsmuko mums iš rankų... anuomet nebučiau klausinėjęs!

Šeimyna sudėta iš dviejų ponų, dviejų ponaičių ir ponios, sėdinčios ant kanapos ir sklaidančios prancuzišką laikraštį, klausė namų galvos.

Ponia nustojo laikraštį sklaidžiusi ir nosį kraipydama tarė:

— Stebėtis iš tavo kantrybės, teip ilgai kalbėti su „tokiais“, fi... liepti ir gana.

— Ne tie laikai! dabar gerumu pritraukti juos reikia.

— Rodos mūsų pasišventimo gana! jug apsisvalkstėme ot! — čia ponia parodė ant savo muslinės palaidinės — rodos gana?

Jauna mergelė pametė savo rašymą ir ant rankos pasirėmusi įsiveizėjo į liampos ugnį: kalba tėvų nėjo prie širdies.

Studentas, kurs kitoje pusėje stalo sėdėjo, klausė tėvo žodžių, ir norint neatsiliepti, matyt buvo ant jo jauno smarkus veido susijudinimas. Tėvui pabaigus, tik karčiai nusišypsojo.

— Per vėlai — tarė tylomis.

Poniškas brolelis, ar tylomis išstartus brolio žodžius nugirdo, ar ką, bet pažvelgė į studentą su didžiu pasityčiojimu:

— Tavo pažiūros neprijaučia maistui, kaip man rodos, na o rasit ir baimė prisideda?

Juodose studento akise bliktelėjo ugnis;

— Neuzsimirški — tarė — laikas viską parodys... rasit rytoj, poryt... tada matysime, kas mirčiai į akis drąsiau pažiūrės, o tus žygiu pasilikime kiekvienas su pažiūromis savo; baigki pradėtą romansą, o manęs neužkabink.

Tiek stiprybės buvo tuose žodžiuose, kad elegantas nukaito, matyti susigėdo, ar susiprato, kad perskaudžiai brolių užgavo.

Kažiko sunku buvo visiems šį vakarą ir trošku tame didžiam salione, dėlto anksti išsikirstė.

Studentas, į savo kambarį įėjęs, užputė žiburį, per atdarą langą ėjo lakštingalos garsas ir žolynų kvapsnis.

Naktis buvo tyli, mėnesiena, viena iš tų vasaros naktių, kurios budin žmogaus dvasią ir pripildo ją neišpasakytu ilgesiu, o kartu duoda pajėgas nukentėti viską, ką tik gyvenimas suteikia žmogui.

Jaunikaitis negalėjo užmigti, slėgė jį ta kalba, girdėta salione, ir visi sąnarai jo šeimynos su savo aristokratiškomis pažiūromis, ant galo persitikrinimas, kad jis vienui vienas tame dideliame dvare.

Dėlko tas studentas taip skyrėsi nuo šeimynos savo? Dėlko nepaėmė francuziško romano į rankas? . . .

Ant to susidėjo gyvenimas nuo pat jaunų dienų, kurį kiekvienas kitaip perleido.

Vos prakiuto ponaičiai, tuojau į dvarą atvežė mokinioją francuzą, nės vaikams mokinti tėvas neturėjo laiko, o motinos sveikata buvo per silpna.

Dvasia mažojo ponaičio pasirodė gera dirva francuzo mokslui, taisė ją taip, kaip jam patiko, o ko jam truko papildė mokinioja panų, vėl kažki-kokia iš kurios padangės atėivė.

Vyresnysis, Edvardas, greitai išsiliuosavo iš po ateivių valdžios: abudu jie suprato, kad nejiems pergalėti tą vaiką, kad prilenkti jį negal, nebent nulaužti. Kovoti ateiviai nenorėjo, dėlto davė augintiniui laisvę. Edvardas augo, kaip jaunas aužuolas, žiūrėjo į dangų ir kvėpavo oru Lietuvos . . .

Keistas buvo jaunikaitis: dvasią turėjo pilną augštesnių geismų, dvasią, kuriai pailsis kancija buvo, kuri neleido snausti, tik liepė eiti tolyn, tolyn. Pabaigęs gimnaziją, dabar augštesnį mokslą pasieke; vienok jam vis negana buvo.

Tarp saviškių jis jautėsi svetimu ir verčiau budavo viens sau tik su knygomis ir mintimis. Kartais į girią eidavo pavaikščioti, tenai išbėgdavo iš mažios triobelės mažutėlis vargdienių vaikas. Sėsdavo tada ant vejos abudu, ponaitis praskleisdavo elementorių ir mokino skaityti Stasiuką, našlaitį.

Iškur ta pažintis ponaičio su tuo vaiku vargdienių? Dar vaiku budamas Edvardas nuo rykščių išliuosavo Stasiuką, iš rankų Bošio, dvaro budelio.

Nuo to laiko prisirišo vaikas prie ponaičio. Kartais ilgas valandas laukė jis savo draugo iš dvaro, o jeigu sulaukti negalėjo, tai gulė

pas pečių, į trobelę parėjęs, ir jau niekas nieko išklausti neįstengė. Mąstė tuomet vaikas apie paininėjus elementoriuje matytus, kartais angėlas prie raidės A, į ponaitį panašus, sapne pasirodė, tuomet ant lupų miegančio nušvito šyptelėjimas, kad ir sapne valandėlę jis laimingas buvo . . .

Mintys ėjo vilnimis per galvą Edvardo: matė ateitį, matė, kaip skęstantis, prapultį, bet vilnims atsispirti negal, turi duotis patraukti į gelmę.

Galva jam svaigo, paėmė nemigis, tai-gi duris atdareš išėjo į sodną.

Ant jaunų žolynų blizgėjo kaip sidabras rasos lašeliai, o lakštingala čiulbėjo medžio šakose.

Porą kartų sustojo, rodė jam . . . et turėjo persiklausyti . . . išgirdo lyg verksmą.

Dabar jaunikačio akys ilgiau užsiturėjo ant suolelio, tarp baltų žydinčių kvietkų.

Arčiau priėjo — neapsirikio; turbūt aiškiai pažino, nės balsą pripildęs ištare:

— Mariute, mano Mariute! tu vėl verki? Mergina sudrebėjo ir kaip kaltininkė galvą nuleidusi atsistojo.

Jis už rankos ją paėmė.

— Pereitą kartą, kaip čionai matėmės, žadėjai neverkti . . . vienok . . .

Ji kažką pasakyti norėjo, lupomis pajudino, bet balso krutinė išduoti negalėjo.

Mėnulio šviesoje jaunikaitis aiškiai pamatė mergelės išbalusį, suvargintą veidėlį:

— Ko verki — tarė, — ant svieto taip gražu, o tu tokia liudna!

Balsas jaunikačio drėbėjo, prie savęs ją priglaudė, tarytum norėdamas apginti tą silpną mergelę nuo jos vargų.

Ant suolelio sedėjo greta . . . šakose lakštingala girdėjo . . . lapeliai baltų žiedų kaip sniegas ant jų snigo . . . o vejelio putimas nešė garsą prisiegos jaunikačio ir našlaitės mergelės . . .

Baltrušis kaip išvažiavo, taip ir negrįžo. Pati laukė vyro, bet sulaukti negalėjo, o iš miško ėjo žinios visokios.

Porą sykių pro pat triobą prajojo kelios dešimtys raitelių; tuomet moteriškė drėbėjo viena pati, glausdama vaikus:

Jug kad norėtu, tai su kojoms jos triobele nuneštų mąstė. Bijojo visų, nės, kas priešius, dar suprasti negalėjo

Diena po dienos jau trečia sanvaitė užstojo. Pirmiau, mąstė Baltrušienė, dar Praniukas budavo ateina, o dabar . . . rasit ir jis kur įkliuvo; ta mintis atilsio jai nedavė.

Vėlus jau buvo laikas, kaip Praniukas pas seserį atvyko. Vos spėjo įeiti, Baltrušienė užklausė:

— Ar negirdėjai ko? Brolis valandą tylėjo.

— Nieko gero dabar išgirsti nenorėk . . . aną nedėlią ėjau, truputį išgirdęs . . . geriau kad bučiau nėjęs!

Moteriskė plačiomis akimis į brolių žiūrėjo.

— Kaip tik išvažiavo, tuojaus pakliuvo į rankas maskoliams . . . mušti gavo ir pasakė, kas esąs ir iškur . . .

— Na, na?

— Maskoliai tuojau į dvarą . . . sudna diena! . . . su kitais et! . . . bet mus ponaičio nėra! . . . vyrą tavo, kaip spiegą, lenkai pakorė, mačiau pats ten ant eglės Vilkelėje . . .

— Maskoliai nebent, — tarė vaitodama moteriškė — rodės man, kad lenkai po mus pusei eina.

— Nė velnias jų nesupras: valandą teip, už valandos vėl kitaip rodos, ir aš nepermanau. Praniukas užsirupino.

— Kur dabar dingsi su tais? — ant miegančių vaikų parodė. (Toliaus bus.)

Korespondencijos.

Iš Dzukijos. Dzukijoje, mažai yra prasiplatinę lietuviški raštai; knygas ir laikraščius, retai kas skaito, nės labai sunkus pargabenimas; ale dabar kaskart dažniau nešikai į mūsų šalį atsilanko ir šiek-tiek nutildo mūsų reikalus.

Seinų vysk. Baranauckas yra laikomas visų kaipo netaktiškas žmogus rundyjime vyskupystės. Ar-gi praktiškas tai daiktas išdavimas cirkulioriaus, kad nedėliomis ir šventomis dienomis po sumai prieš pamokslus skaitomos butų ir lenkiškos Evangelijos visose lietuviškose parapijose Seinų vyskupystės? Jeigu Lietuvoje reikia kunigams skaityti prieš pamokslą lenkišką Evangeliją, tai teisybė reikalauja, kad vyskupas išduotų kitą cirkuliorių ir palieptų visos Mozurijos kunigams skaityti prieš pamokslą lietuviškas Evangelijas, nės Mozurijoje Seinų vyskupystės yra gana daug lietuvių. Ale pažiūrėsime, ar Seinų vyskupas tai padarys! Matyt, kad gadynė vysk. Baranaucko labai yra panaši ant gadynės vysk. Strašinskio, kuris prisakė, kad visose Lietuvos bažnyčiose giedojimai ir pamokslai butų lenkiški, o kunigus — mozurus, nemokančius lietuviškai, siuntė į Lietuvą, kad jie visus lietuvius perverstų į lenkus ir kunigus lietuvius kilnojo į Mazuriją, kad šie užmirštų savo prigimtą lietuvišką kalbą. Jeigu vysk. Strašinskis teip darė, tai nieko nėra dyvino, nes buvo tai lenkų šovinistas ir polionizatorius, ale jeigu teip daro vysk. Baranauckas žemaitis, tai iš to visi nusidvyvja! Kitas dalykas yra, kuriu norį čia pažymėti, kad vysk. Baranauckas prisilaiko senoviškos vysk. Strašinskio ir Vierzbovskio politikos ir

lietuvius — kunigus, karštesnius tevyvainius, guja į Mozuriją. Kunigas nukeltas į svetimą šalį, atsitolina nuo lietuviško judėjimo ir negali naudingai darbuotis ant labo tėvynės.

Lenkai savo laikraščiuose aimanuoja, kad juos labai persekioja Prusuose akatistai. Teisybė, Prusuose yra Volfai, von Podbielskiai. ale ir mes savo Lietuvoje turime dar aršesnius akatistus pavidale Volf-Višnievskio ir kitų, kurie paperka žydbernius, žydus ir kacapus, kad šie keltų vaidus mūsų bažnyčiose — Dievo namuose! Viename susivėjime teko man išsikalbėti su tulu lenkų šovinistu (de genere Volf-Višnievsk'io) apie vaidus tarp lietuvių ir lenkų; žinia, šovinistas kalbėjo, kaip jam rodėsi; tarp kitų dalykų jis man papasakojo, buk lenkai buvo susitarę uždėti Tilžėje naują lietuvišką laikraštį su pakraipa jiems prielankia; ant uždėjimo laikraščio jau buvę net ir pinigai parupinti (sic), ale tas jų geras noras neįvykęs neva iš tos priežasties, kad mūsų vyskupai atsisakė nuo rėmimo to laikraščio. Išties, pamislyjau, tikrai „meškos prisitarnavimas“ butų tas laikraštis mums. Jeigu lenkų šovinistai nori uždėti naują lietuvišką laikraštį Tilžėje su pakraipa sau prielankia, tai tegul sau deda ir tegul sau vieni skaito. *Sakalas.*

Vilnius. Caras, kaip rašo „Vil.-Viestnik“ nutarė, idant paminklas Katarinai II. pastatytas butų ant Katedralinio placiaus ties Puskininiu sodnu arba skveru.

Komitetas, norėdams greičiaus pastatydinti Vilniuj tą paminklą, atsisakė nuo apgarsinimo konkurso ir padirbimą paminklų projekto pavedė žinomam skulptoriui Antokolskiui, kuris dėlto atkeliavo iš Pariziaus į Vilnių. Paminklas tur buti išbaigtas iki 1. balandžio 1902 metų, bet labai gal atsitikti, juog ans išbaigtu taps rudenyje 1901 metų. Komitetui paminklas patiko ir ans Antokolskiui sukalbėtus pinigus ant rankos įdavė . . .

Vilniaus rotužei yra prisakyta, iškilmingai apvaikščioti sukaktuves 100 metų nuo dienos pasimirimo didžio maskolijų karvedžio Suvorovo.

Liepojus. Liepojuj' prie bažnyčios yra katalikiška mokykla dėl vaikelių ir mergaičių su ilgiausiu parašu: „Privatiška mokykla Rymokatilikiško klebono barono E. S. fon-de-Roppo.“ Aš nežinau, ar reikalingi tokie svietiški tytulai Liepojaus klebonui, kaipo kunigui, bet, ant kiek aš ištyriau, jo mokykloje vaikus mokina labai blogai ir labai juos demoralizuoja. Štai keletas faktų, kuriuos man papasakojo motina vieno vaikelio, einančio į klebono mokyklą.

Kiekvieni met' mokintojos (moteriškės), mokinančios minėtoje mokykloj', renka nuo vaikų po 50—100 kap. ant kun. Roppo var-

duvių; neprašo, bet renka, — ir renka pinigais. Pirmiaus surinkdavo daugiaus šimto rublių, šimet — apie 80 rub. „Kur padeda klebonas tuos pinigus?“ paklausiau aš motinos. „Klebonas atėjo, — panos jam ir įdavė: tai jis išidėjo į kišenę!“ paskubėjo už savo motiną atsakyti vaikiukas (Nišmaneli! tai kur-gi jis kitur dėš?!). Renka teip-gi nuo tų pačių vaikų pinigus ant altoriaus šv. Antano, ant paveikslu panos Marijos, ant bažnyčios, ant varduvių panų — mokintojų; leidžia dar tarp vaikų ant loterijos laikrodžių etc. O ten laikosi vis daugiausiai vaikai prastų darbininkų! Kaip sau norite — tai jau per daug! Vaikas dvejus metus eina į mokyklą ir nemoka skaityti nei lenkiškai, nei gudiškai, — ir dar skaitosi tarp kitų vidutinišku mokintiniu: tai kaip-gi kiti mokinasi! „Tur but, nepametylvas,“ skundžiasi motina. Pamėginau mokinti aš: už sanvaitės pradėjo gerai gudiškai skaityti, — vaikas, rodosi, žvalus, galvotas, o dvejus metus išbuvęs nieko nežino. „Tai kam leidi į tokią mokyklą vaiką?“ klausiau motynos, „atdūk geriaus į vokišką kokią-norints.“ — „Norėčiau, kad prie spaviednės pritaisytų...“ Dvejus metus taiso prie spaviednės, bet vargu geriaus išmano ir apie tikėjimo dalykus. Kaip girdėjau, daug tėvų nekantanti iš tos mokyklos ir leidžia savo vaikus tiktai dėl spaviednės. Mokintinius klebono mokyklos lengviai galima pažinti: ant gatvių jie tankiausiai mušasi ir lojojasi bjauriausiu lenkišku žargonu, — tai daugiausiai lietuvių-darbininkų vaikai, kuriuos klebono mokykloje demoralizuoja ir stengiasi perkrikštyti į lenkus. Nuolabiausiai pikta ir skaudu klausyti, kada nemokantis lenkiškai kudikis kaip beždžionė keverzuoja lenkišką katekizmą arba istoriją seno Įstatymo. Geriaus tėvai-lietuviai padarytų, kad tuos pinigus apverstų ant naudingų lietuviškų laikraščių ir knygučių — turėtų ir patys pasiskaityti ir vaikams savo duoti — negu aukauti ant varduvių klebono ir visokių loterijų su nežinomais siekais. Jug Liepojaus klebonas skaito savę už baroną ir pinigų turbūt turi kaip mėšlo, — tai kam jam jusų kruvinas skatikas? Gal ant labdarinių darbų? — Teisybė, girdėjau, kad buk klebonas užveizi kokią-ten labdarinę kasą. Bet štai kokią atsitikimą girdėjau nuo keleto savo pažįstamų. Atvažiavo viena lietuvaitė į Liepoją ir negaudama tarnystės badą kenčia. Prie ko kreiptis? — Žinoma, prie klebono. Nueina pas kleboną ir ašarodama prašo kokios-norint pašalpos. Tas išveja. Po kelių dienų tą mergina vėl ateina, bado prispirta. Tada klebonas vel išmetęs merginą pur duris ir pavadinęs ją vaikata. Se tau ir ganytojas duszių! Jis galėjo neduoti pašalpos merginai, bet kam

teip apsieiti. Ne, baronas Roppas netrokšta gero žmonėms-vargdieniams, o įpatingai lietuviams: be reikalo tik jį davatkos šventu vadina. Bene dėl savo delmono jis kaip įmanydamas priešinas įvedimui Liepojų lietuviškos labdaringos draugystės! — Tas jau ne dėl meilės artimo. O lietuviškas teatras, ant kurio teip gražiai linksminos per Kaledas lietuviai, tai ir suvisai nepatiko klebonui: mat, barono škaisčias akis gadino muzikiškas lietuvių apdaras ir jų kalba. Nejau-gi jis nori, kad lietuvis muzikėliai turėtų titulus baronų ir grovų ir kalbėtų prancuziškai arba rets lotyniškai?! Keistas supratimas apie teatrą ir žmonių gyvenimą.

Jeigu kas-norints tyčiomis paklaustų lenko liepojiškio, kas Liepojų caras, — tai apurėtų atsakymą, kad klebonas Roppas. Jo kaip caro ir nekenčia ir bijo visi. Ir teisybė, viešpatauja jis puikiai: lenkus turi geležinėmis replėmis suspaudęs. Žinoma, maistininkų atsiranda ir tarp lenkų, — ir nemažai; jie susitinkdami savo knygyne arba kur-norints sodne kitą-syk stato planus maisto, kaip numesti nuo sosto baroną Roppą. Bet tai tiktai tarp jų pasimaišo „Liepojaus caras“, tai teregint visas drąsumas lenkų prapuola: jie dėl išreiškimo „swojej grzecnošei“ neužsiveikdami bėga prie klebono ir, nutraukę savo skrybėles ir pirštinaites, bučioja jam ranką ir jausmingai klausia: „jak zdrojwie księdza proboszcza?“ Klebonas, žinoma, jaučia savę kuogeriausiai ir supradsams jausmus lenkų puikiai veda savo politiką toliaus.

Tokia-tai mūsų viešpatystė ir budas jos gyventojų!

Jonas Barzdyla.

Peterburgas. Čionai gyvena ne mažas skaitlius lietuvių (daugiaus, kaip 10000), iš kurių daugumas dirba pabrikuosi, mažumas-gi moka tulus amatus ir rukojuos amatninkais. Pirmieji gyvena gana blogai, nės uždirba tiek, kad vargiai ant gyvenimo užtenka. Antrieji-gi uždirba daugiaus ir jeigu negirtuokliai ir neapsivėdę, gali kapeiką užsiėdyti. Už vis daugiaus lietuvių dirba Putilovo pabrikuose, kur tarpe jų yra renkami pinigai papuošimui lietuviškos kopyčios. Apart pabriko darbininkų yra dar daug tarnaujančių po visokias kantoras, kromus, tarnais prie ponų ir tt. Nemažas skaitlius iš tų darbininkų, labjaus turtingesniųjų yra apsisėdę ir gyvena su pačioms ir vaikais. Pačios daugiaus lietuviškos, bet yra ir lenkių ir gudzių. Ant gudzių apsisėdę dažniaus pereina į pravoslaviją. Vaikai visų Petrapilės darbininkų lietuvių šneka tarp savęs dažniaus gudiškai, arba lenkiškai; lietuviškai-gi užvis mažiaus, ir jeigu šneka, tai perpus gudiškus žodžius primaišydami. Niekurių vaikai tik gudiškai

temoka. Priežastis tokio nupuolimo tautiškos dvasios, — nebuvimas laikraščių ir knygų, reikalingų apsišvietimui ir nenorėjimas mūsų intiligencijos susinešti su darbininkais. Ap-skritai apie Petrapilies lietuvių vaikus šne-kant, galima pasakyti, kad jie teip auginami, kad gudiška kalba dėl jų užvis meilesnė, — meilesnė ji ir tėvams, kurie nesigėdi tarp savęs, arba su savo pažįstamais gudiškai šnekėti. — O lietuviai, lietuviai! Kaip jus negalite susiprasti? Ak teip darydami einate jus tiesiai į prapultį! vaikus į gudus paver-čiate ir patys stengiatės gudais buti. Gėda jums prieš visus ir griekas, — bijokit jus Pono Dievo!

Daugelis iš paminėtų lietuvių yra dar neseniai iš sodžių atvažiavę jieškoti šicionai didesnio ir lengvesnio uždarbio, kurį Petrapilyje neteip veikiai galima rasti dėlto, kad šen suvažiuoja apart lietuvių dar dang tukstančių darbininkų iš kitų kerčių gudų viešpatystės. Jiems blogiausia klojas: po kelis mėnesius be darbo budami nusigyvena ir pakliuva į labai vargingą padėjimą.

Apart darbininkų lietuvių Petrapilyje yra dar nemažus burelis studentų ir šėip apšviestų žmonių, baigusį visokius mokslus. Iš tarpo paskutinių susidėjo Lietuvių Labdaringa draugystė, apie kurią aš nieko ne šnekėsiu, nės ji daugumai yra žinoma. Aš geriaus primėsiu dar vieną lietuvių tipą, apie kurį Lietuvoj daug girdi, bet mažai žino, tai yra tipas lietuviu aptiekoriaus, arba farmaceuto.

Aptiekorių Petrapilyje yra nemažas skaitliu-s, kiek — ištikro nežinau, bet gali buti apie pusantro šimto, iš kurių daugumas yra provizoriaus pagelbininkais, kiti mokintiniais ir provizoriais. Gangreit visi tarnauja pas kitus, tik keletas turi savo magazynus. Gyvena be jokios organizacijos; uždirba pagelbi-ninkai ir provizoriai nuo 50—150 rubl. ant mėnesio, bet materijališkai aprupintų nors maž-daug nėra, ir nėra dėlto, kad pas aptie-korius mada daugiaus išleisti, ne kaip už-dirba. Apsišvietimo ir tautos reikalai pas visus silpni, idėjų nėjokių, doriškas buvis nepagirtinas. Kaip matote paveikslas aptie-korių gyvenimo nelabai malonus ir dėlto, kad sąligos jų gyvenimo teip yra susidėję, kad kitaip sunku yra ką nors padaryti.

Šią žiemą buvo Petrapilyje suvažiavimas visos Gudijos aptiekorių dėl apsvarstimo savo reikalų, tarp kurių buvo pakeltas klausymas apie palengvinimą ir pagerinimą buvio tarnau-jančių aptiekorių. Nutarė sumažinti darbo valandas ir šėip palengvinti jų gyvenimą. Jeigu aptiekoriai nesnaus, bus solidariškais ir mokės pasirodyti energiskais ir darbščiais

kareiviais už savo buvį ir interesus, gal kuomet nors tą nutarimą ir išpildys, o jei ne, tai jis teip ir pasiliks tik vienu nutarimu.

A. Šerkšnas.

Naujas Elementorius A. iš B.

Kas nesidžiangė pirmą kart paregėjęs A. iš B. elementorių! Kas nesigėrėjo paskaitės patilpusias ten apsakutes! Apysakutės trumpos, užimančios ir be jokių pamokslų — pati per savę kiekviena apysakutė pamokinanti. Aš ilgai stebėjau si pasiziurėdamas į jas ir tankiai kilo man klausymas: ar tos apysakutės visos yra iš mūsų žmonių burnos pa-imtos ir tik p. A. iš B. apdirbtos, ar patsai p. A. iš B. savo talento spėkomis jas paga-mino? Aš savo krašte ne buvau girdėjęs panašių apysakėlių, todėl sprendžiau, kad tai iš kitų kampų Lietuvos jos paeina.

Bet kas per nusistėbėjimas ir nuliudimas mano buvo, kad tas apysakutes žodis į žodį atradau rusiškoj kalboj grovo Leono Tolsto-jaus elementoriui! (Новая азбука графа Л. Н. Толстого изд. двадцатое Москва 1896 r.)

Štai paveizdin sulyginimas A. iš B. ir Tolstojaus elementoriaus:

Naujas elem. Naujas elem.
A. iš B. Tolstojaus.

Pelė išgraužė skylę grindise . . . 27 psl. 31 psl.
Gyveno senis ant upės kranto. 30 psl. 32 psl.
Tėvas laukuo arė 31 psl. 35 psl.
Vienai žmōnai pelės snūdė taukus 31 psl. 45 psl.
Neregys ėjo namo vienas . . . 31 psl. 40 psl.
ir tt.

Peržiūrėjus ankstybesnius išdavimus Tolstojaus elementoriaus, mislyju, galima but atrasti ir trukstančias apysakutes.

Visas budas sudėjimo elementoriaus teip-gi paimtas nuo Tolstojaus.

Tokiu budu p. A. iš B. paleido į svieta nauja elementorių, kaip originališką, jam tapo pripažinta per konkursą premija, nors ir tas elementorius yra ne A. iš B. tik Tolstojaus sustatytas.

Adresai „V-po“ ir „U-ko“ administracijos.

1. Redaktoriaus: Hern. *J. Lapinas*, Goldschmiedestr. 8, Tilsit.
2. Kasieriaus: Herrn *D. Saunus*, Rokaiten per Neukirch, Ostpr.
3. Knygininkės: Frl. *M. Saunus*, Rokaiten per Neukirch, Ostpr.

Turiny. Lietuviška paroda ir jos nauda. — Vincui Kudirkai. — Šis-tas iš antropo sociologijos. — Iš savo pastogės. — Jau vakaruose užgeso saulėlaida. — Kas priešius. — Korespondencijos Iš Dzukijos. Vilnius. Liepojus. Peterburgas. — Naujas Elementorius A. iš B.